

LittleEars®

Günlüğüm'e Ek Aktiviteler Rehberi

Giriş

Bu kitapçık size LittEARS® Günlüğüm Aktivitelerini uygulamayla ilgili bilgi sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

LittEARS® Günlüğüm ve Aktiviteleri uzmanlar tarafından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin sonuçları; uzmanların ve bakıcıların bu tür araçlarla eğitilmesinin hem çocukların hem de velilerin daha etkin biçimde etkileşime girmesine yardım ettiğini ortaya koymaktadır¹. Bu aktiviteler de bu değerlendirme çalışmasının ürünüdür.

İlerleyen sayfalarda aktivitelerin LittEARS Günlüğüm ile birlikte nasıl kullanılacağı anlatılmaktadır.

Bu çalışmada yer alan aktivitelerin hazırlanmasında yapmış oldukları değerli katkılarından dolayı İllkses Özel Eğitim Merkezi ekibinden Sayın Aynur Kılınç, Senem Aktaş ve Leyla Toktay'a ve ayrıca MEDers ekibinden Uzm.Odyolog. Murat Deniz ile Psikolog Deniz Ürük'e teşekkür ederim.

Umarım bu aktiviteler ve özenle hazırlanmış LittEARS Günlüğüm, hem uzmanlara hem de işitme kaybı olan küçük çocukların ailelerine yardımcı olur. Ve umarım bu öneriler daha etkili ve eğlenceli çocuk - yetişkin etkileşimine olanak sağlar.

Julie Koşaner

¹Koşaner J, Kılınç A, Aktaş S, Toktay L, Koşaner M

Evaluation of the LittEARS® Diary and Activities to Supplement the LittEARS® Diary as a Basis for Early Parent Guidance, 2009, 7th Asia Pacific Symposium on Cochlear Implants and Related Sciences – APSCL, Singapore

LittEARS Günlüğüm'deki Tavsiyeleri Destekleyici Ek Aktiviteler Rehberi

LittEars Günlüğüm², erken yaşta koklear implant uygulanan çocukların ilk 28 haftalık gelişimini kapsar. Bakıcı ve uzmana çocuğun erken gelişim aşamaları ile ilgili bilgi verir ve iletişim, dinleme ve dil becerilerinin nasıl daha güzel gelişeceğini anlatır. Bu günlük; çocuk gelişimi davranışının dikkatle izlenmesini teşvik ederek bu gelişimin rapor edilmesini sağlar. Erken dönem aile rehberlik seanslarında veliler için bir temel oluşturduğu gibi, bakıcı için de bir uzmanın önünde çocukla etkileşim kurarak etkileşim becerisini artırma açısından yararlı olur. Bu nedenle LittEARS Günlüğüm'e ek olarak 28 adet faaliyet tasarlanmıştır. Bu aktiviteler, aile rehberlik seanslarında çocuğun ve bakıcının paylaşımlarının uzman tarafından gözlemlenmesi içindir. Her hafta için tavsiye edilen aktivitelerin günlükle ilişkisi vardır ve bakıcıya, günlükte gösterilen davranışları gerçek yaşamda pratiğe geçirme olanağı sağlar.

Gözlemsel Yaklaşımlı Aile Eğitim Seansları

Bakıcıyla günlükteki bilgilere baktıktan sonra, uzman haftalık tavsiye edilen aktiviteyi tanıtmalıdır. Uzmanın rolü; bakıcıya aktiviteyi anlatmak, yapılan aktivitede bakıcıyla çocuğun etkileşimini dikkatlice gözlemek, iletişimi arttıran olumlu yanları överek teşvik etmek, hem çocukta hem de bakıcıdaki gelişime dikkat çekmek ve iletişimi daha iyi hale getirecek bir iki teknik üstünde çalıştırmaktır. Örneğin yetişkin çocuk üstünde aşırı derecede yönlendirici veya müdahaleci oluyorsa ve sonuç olarak çocuk kendi kendine oynamayı tercih ediyorsa; uzman, yetişkini çalışmayı çocuğun yönetmesine izin verme modeline yönlendirir. Eğer bakıcı, çocuğu yeterince izlemeyip onun demeye çalıştığı şeyi anlamaz ya da kaçırsa ve bunun sonucu olarak tepki veremez ya da yanlış tepki verirse, bakıcı uzman tarafından çocuğu dikkatlice izlemeye ve dinlemeye odaklandırılmalıdır.

²LittEARS® Günlüğüm, Veekmans, Kuhn-Inacker. Almadin, D'Haese, 2004, MED-EL, Avusturya

Aktivitelerin Biçimi

Bakıcı ve çocuğun iletişim kurabilmesi için ilk önce çocuk bir aktiviteye ilgi duyuyor, aktivitenin içinde yer alıyor ve ona katkıda bulunuyor olmalıdır. Aktivitenin kendisi önemli değildir ancak aktivite çocuğun dikkatini çekmiyor ve bu sebeple sürdürülemiyorsa, karşılıklı konuşmaya temel oluşturacak bir paylaşım da olmayacaktır.

Çoğu uzman çok küçük çocuklarla ve aileleriyle çalışmaya alışık değildir ve bu konuda desteklenmeye, rehberliğe ihtiyaç duyarlar. Günlüğüm'de tavsiye edilen aktiviteler iyice denenmiştir ve yaşa uygundur. Böyle bir referansa sahip olmak uzmanı hazırlıklı kılar ve eğitim seanslarında aynı aktiviteleri tekrardan kaçınarak bakıcıya çok çeşitli aktiviteler sunmasını sağlar. LittleEars Günlüğüm ek aktiviteleri gibi eğitsel programlar; farklı uzmanlar ve farklı rehabilitasyon merkezlerinde aynı kalitede aile eğitimi verilmesini sağlamaya yardımcı olur.

Klinik Ortamı

İdeal aile rehberliği; gezici öğretmen ya da uzman tarafından ev düzeninde yapılmalıdır. Bazı ülkelerde bu uygulama yapılamamaktadır. Aile rehberliği seanslarının yapılacağı klinik ya da rehabilitasyon merkezi mobilyalar (kanepeler, yastıklar, yataklar) mutfak gereçleri, lavabo ve küçük buzdolabıyla mümkün olduğunca ev ortamı gibi olmalıdır. Çocuk, kendisiyle en çok zaman geçiren kişiyle rehberlik seansına katılmalıdır. Bu genellikle annedir ama baba veya bakıcı da olabilir. Eğer işitme bozukluğu olan çocuğun sürekli evde olan kardeşleri varsa onlar da mutlaka seanslara katılmalıdır.

Video Kayıtları

Gelişimin kaydını tutmak ve iletişimi daha dikkatli bir şekilde değerlendirmek için çocuk ve yetişkini zaman zaman videoya almak faydalı olabilir. Aile etkileşimini Değerlendirme Ölçeği en iyi, veli-çocuk etkileşiminin videosunu birkaç defa izledikten sonra doldurulur. Bir uzman rehberliğinde aile bireyinin çocuğuyla kendi iletişimini izlemesi ve değerlendirmesi çok yararlı olacaktır.

Yetişkin - Çocuk Etkileşiminde Temel Prensipler

Üç yaşın, özellikle de 2 yaşın altındaki çocukların dikkatleri kolayca dağılıbilir. Planlanan aktiviteyi tamamlayamaz ve karşısındakinin davranışlarını uzun süre takip edemezler. Bundan dolayı tavsiye edilen 28 aktivite yapılandırılmamıştır. Aşağıdaki temel prensipler; aktivite ne olursa olsun çocukla etkileşime geçtiğinde yetişkin tarafından akılda tutulmalıdır:

1. Yetişkin oyuncaklara çok fazla gömülmemelidir (Bu durum çocuğu gözlemlemeyi engeller).
2. Yetişkin çocuğun ne düşündüğünü veya ne yapmak istediğini anlayabilmek için çocuğu çok dikkatli izlemeli ve dinlemelidir. Konuşmayı öğrenmenin erken dönemindeyken çocuk yetişkinin söz ve cümlelerini, ancak kendi düşünceleri ve hareketleriyle ilişkili olursa anlamlandırmaya başlar.
3. Çocuk oyuncak ve objelere serbestçe dokunabilmelidir. Küçük bir çocuk ailesinin yaptıklarını sadece izlemeyi çoğu zaman kabul etmez. Daima kendisi bir şeyler yapmayı tercih eder. Çocuk yalnızca ilgi duyduğunda ve aktif olduğunda fikirleri oluşur ve bunları paylaşmak için iletişim kurma ihtiyacı hisseder.
4. Çocuğun nesne ve oyuncaklarla bir şeyler yapabilmesi için oyuncak ve nesnelere birbiriyle ilişkili olarak verilmelidir. Örneğin oyuncak kedi; kasesi, sütü, yastığı ve boynunda zilli kurdela ile birlikte verilmelidir. Bu şekilde çocuk kediyi beslemek ve uyutmak için hareket ettirdiğinde kedinin zil sesini de duyma imkanına sahip olacaktır. Çocuk bir şeyler yapıyorsa ancak o zaman yetişkin neler olduğu hakkında konuşma imkanı bulacaktır.
5. Yetişkin küçük çocuğun ilgisini takip etmelidir. Küçük çocuklar bakıcılarının ilgilerini yalnızca geçici bir şekilde takip eder. Bu da yetişkinin çocuğun istediği gibi oynaması gerektiği anlamına gelir. Bakıcı en azından çocuğun oyununa paralel olarak onun yaptığının aynısını oynayabilir. Buna paralel oyun denir. Ancak asıl amacımız beraber oynamaktır. Yetişkin çocuğun onayı ile çocuğun oyununa katılmalıdır. Küçük bir çocuk oyununa yardım eden müdahale edenden daha rahatlıkla oyununa katar. Örneğin yetişkin ona bir kutuyu açmasında ya da bir topu deliğe itmesinde yardımcı olabilir. Yetişkin çocuğa birkaç kez denemesi için müsaade etmeli ve ancak çocuk onay verdikten sonra oyununa katılmalıdır.
6. Yetişkin çocuğun o anda ilgi duymadığı, kendisinin planladığı bir oyuna katılmasında ısrar etmemelidir.
7. Küçük çocuklar defalarca aynı hareketleri tekrar edebilir. Örneğin: 1-2 topu kutuya atıp çıkarırlar sonra onları tekrar koyarlar. Sonra tekrar çıkarırlar ve böyle devam ederler. Küçük çocuklar çok nadiren yapılan bir aktivitenin mantıklı sonunu getirir. Örneğin: Tüm topları kaba koymak, sonra yine tüm topları boşaltmak gibi. Yetişkin; sabırlı olmalı ve çocuğun tekrarladığı bir aktiviteye

ilgisini kaybetmediği sürece oyunu rahat oynaması için yardımcı olmalı ve gerekli tekrarlanan dil girdisini vermelidir. Örneğin: Toplarla doldurup boşaltma oyunu için “Koydun”, “Çıkardın” denebilir.

8. Yetişkinler çocuğun repertuarını genişletmek için bazı oyunlarda model olabilir. Örneğin hayali bir içecekten sonra bebeğin ağzını nasıl sileceğini gösterebilir. Bununla birlikte bu hareket çocuğun alabileceği uygun ve doğru anlarda yapılmalıdır. Örneğin: Çocuğun ilgisini kaybettiği anda ve yeni bir aktivite henüz başlamadan.
9. Küçük çocuklar mümkün olduğu kadar meşgul tutulmalıdır ve eşyaları açmalarına, dikmelerine, katlamalarına vb şeylere izin verilmelidir. Ancak bu izin çocuğun kötü ve uygun olmayan davranışlarına müsaade etmek anlamına gelmez. Örneğin: Deterjanın tümünü makineye boşaltması ya da bulaşığa yardım ederken kasten su sıçratmasına izin verilmez. Net bir şekilde “Hayır” diyerek çocuğun bu tip davranışının kabul edilemeyeceğinin açık bir şekilde belirtilmesi gerekir. Eğer çocuk bu uygun olmayan davranışta ısrarcı olursa; yetişkin çocukla ilgilenmemeli, oyunu sonlandırarak oyun malzemelerini ortadan kaldırmalıdır.
10. Yetişkin çocuk tarafından başlatılan hareketleri genişletebilmeli ve tekrarlanabilir kısa oyun rutinleri geliştirmelidir. Örneğin: Çocuk trene bir oyuncağı “Anne” olarak koyarsa, yetişkin de bir başka oyuncağı “Baba” olarak koyabilir. Yetişkin, çocuk treni iterken “Çuf Çuf” diyerek teşvik etmelidir. Yetişkin “babayı” kutu evin altına saklayıp “Güle Güle” der ve çocuğunu “anneyi” çıkarması ve babaya “Güle Güle” demesi için teşvik eder. Eğer çocuk istekliyse trene daha fazla insan bindirebilir. Bununla birlikte çocuk muhtemelen bu rutine devam etmek istemeyebilir ve anneyi tekrar dışarı çıkarabilir. Çocuk mutlu olduğu sürece ve onun için faydalı bir dil ortamı sağlandı ise yetişkin çocuğun istediği şekilde oynamayı kabul etmelidir.

Oyuncakların Yönetimi

Çocuğun seçim yapabilmesi için oyuncakların bazıları sürekli ortada olmalıdır. Oyuncaklar çocuğun erişebileceği yerde bir sepetin içinde, temiz ve içindeki kırıklar ayıklanmış şekilde tutulmalıdır. Çocuk oyuncaklarla uygun şekilde oynadığında ve kırmadığında ödüllendirilmelidir. Sepette tutulan malzemeler sıkılmayı önlemek için zaman zaman değiştirilmelidir. Özel oyuncaklar (Örneğin: Yeni tam setler) çocuğun uzanamayacağı bir yerde muhafaza edilmeli ve yalnızca oyun seanslarında ortaya çıkarılmalıdır. Eğer çocuk yaramazlık yapar ve “özel” oyuncaklara isteyerek zarar verirse; oyuncaklar hemen uzaklaştırılmalıdır. Çocuklar genellikle tanımadığı yeni oyuncaklarla oynamak istediği için; bu oyuncaklar, bakıcıyla iletişime geçmek istediği zamanlarda ortaya çıkarılmalıdır. Böyle çocuk bu yeni oyuncaklara erişmek için iletişim kurmuş olur.

Çocuk Ve Yetişkin Özel Oyun Zamanları

Küçük çocuklar için oyun zamanı, oyuncaklarla oynamak için yetişkinlerle iletişime geçmeye istekli oldukları zaman anlamına gelmelidir. Çocuğun gelişimi yaşadığı birebir etkileşimlerin sayısı artırılarak hızlandırılabilir. Ev ortamı birçok insanın aynı anda farklı şeyler konuştuğu, meşgul olduğu, rahatsız edici ve gürültülü bir ortam olabilir. Bu nedenle sessiz bir odada, dikkatin çok az dağıldığı bir ortamda, her gün kısa süreli oyun oynamanız sizin için yararlı olacaktır. Bu gibi oyun seansları dikkatini toplamada ve konsantre olmada zorluk çeken bir çocuk için, özel bir fayda sağlayacaktır. Yetişkin; evdeki oyun seansları sırasında çocukla birlikte yaptığı aktiviteleri; aile rehberlik seanslarında tekrar etmeyi denemelidir.

Dil Öğrenimi Her Gün Ve Tüm Gün Boyunca Devam Eder

Dil öğrenme gün boyu devam eder ve bakıcı çocukla onun anlayabileceği şekilde konuşmak için her fırsatı kullanmayı denemelidir. Küçük çocuklar gün boyunca bakıcılarının rutin aktivitelerinin etkileriyle dili öğrenirler. Aynı şeyler her gün söylendikçe ve yapıldıkça çocuk kelimelerin ve deyimlerin anlamını öğrenir, denemeye başlar ve kendiliğinden konuşur.

Bu amaçla tavsiye edilen 28 aktivite; giyinmek, yemek hazırlamak gibi rutin aktivitelerdir. Destekleyici uzman eşliğinde yapılan bu gibi aktiviteler bakıcının evde de aynı ortamı yaratmasına yardımcı olur.

Aktivite Formunun Açıklaması

Her aktivite için; aktivitenin nasıl yapılacağı, gerekli materyal listesi ve o aktiviteye ait bir fotoğraf vardır. Formda tarihin, kimin katıldığıının ve hangi yetişkinin değerlendirileceğinin yazılacağı yerler bulunmaktadır. Ayrıca çocuğun hastalığı ile ilgili ya da anneden alınan bilgiler ve çocuğu etkileyebilecek özel durumların da yazılabileceği bir alan yer almaktadır.

Çocuk odaya girmeden önce veya yardımcı tarafından eğlendirilirken, uzman materyalleri yetişkinlere göstermelidir. Uzman daha sonra aktivitenin kapsamını yetişkine açıklamalıdır. Yetişkin, tüm bilgileri tam olarak anlamamış olabilir ve etkileşim ilerledikçe ara sıra rehberliğe ihtiyaç duyabilir. Kesin kurallar konmamalıdır ve zaman zaman terapist istenilen davranış ve iletişim tekniğini aileye anlatmak için çocukla iletişime geçerek, aileye model olmayı denemelidir.

Her bir aktivitede belirli konu ve teknikler yer alır. Örneğin; materyaller verilmeden önce çocuğun dikkatinin çekilmesi çocuğun oyuncaklarla serbestçe oynamasına izin verilmesi, oyun setlerinin tanıtılması, çocuğun ilgisinin takip edilmesi, çocuğun sese dikkatini vermesi için teşvik edilmesi vs. Diğer yeni teknik ve tavsiyeler de öbür derslerde sunulur. Örneğin; çocuk odaya girmeden önce oyun sahnesi kurulabilir (Aktivite 4: Bulaşık yeri kurularak, bulaşıklar yıkatılır). Çocuğun dikkati dış nesnelere çekilir (Hafta 20: Oyuncak hayvanlarla oynaması).

Bazı aktiviteler oldukça özel konulara sahiptir. Örneğin: Şiir okuma (5. Hafta), vurmali çalgılar çalma (23. Hafta), Kitaba bakma (25. Hafta). Birçok aktivite dil gelişimini sağlamak için günlük rutin işlerden tasarlanmıştır (Örneğin;17. Hafta: Masanın hazırlanması ve yemeğin paylaşılması, 27. Hafta: Alışverişe çıkma). 28 hafta sonunda yetişkin iletişimi geliştirmek için bazı yararlı teknikleri edinmiş ve çocuğun dil öğrenimini desteklemek için günlük ev işi aktivitelerinden faydalanabiliyor olmalıdır.

Aile Etkileşimini Değerlendirme Ölçeği

Yetişkini ve çocuğu önemli davranışları gösterme sıklığına göre puanlamak, uzmana yaptığı rehberliğe ve verdiği tavsiyelere yön vermede yardımcı olur. Davranışların puanlaması şu şekildedir:

- 0 = Davranış gözlemlenmedi
- 1 = Davranış bazen olmakta
- 2 = Davranış alışkanlık haline gelmiş

Uzmanın verdiği puanlar gözlemsel veli rehberlik seanslarında ve bu seanslara ait veli-çocuk etkileşiminin video kayıtlarını izlerken edindiği bilgilere dayanmalıdır.

Düzenli aralıklarla, örneğin her ay bu değerlendirmeyi yapmak hem yetişkinin hem de çocuğun gelişimini kaydetmeye yarar. Veliye kaydedilen gelişmeyi göstermek hem onun moralini arttıracak hem de onu olumlu bir tavır içine sokacaktır. Belirli alanlardaki düşük puanlar zayıf yanlara işaret ederek bunlara uygun tedbirler alınabilmesine yardımcı olur. Örneğin: Oyun geliştirmede sürekli düşük puan alan bir yetişkin bunun için uzmanı oyun geliştirirken izleyebilir ve uzman da yetiştirme birkaç örneği açıklayabilir.

Veliler günlüğü tamamlayarak ve tavsiye edilen aktivitelere katılarak işitme engelli çocuklarının bakımı hakkında daha bilinçli olacak ve zamanla çocuklarıyla daha etkili biçimde etkileşime gireceklerdir. Gösterilen gelişme Aile Etkileşimini Değerlendirme Ölçeği'ne artan puanlar şeklinde yansımalıdır. Çocuğun puanı da zamanla artmalıdır. Her bakıcı ve çocuk kendine özgüdür ve bu nedenle gelişimleri de birbirinden farklı seyreder ancak yine de sabit kalan ve düşen puanlar uzmanı alarma geçirmeli ve ileri tetkikleri gündeme getirmelidir. Belki de yetişkin evde başka bir problemle karşı karşıyadır. Ör: Diğer çocuğun hasta olması, yetişkinin depresyonda olması, işsiz bir eş. Böyle bir veli muhtemelen farklı bir uzmanın danışmanlığına ihtiyaç duyabilir. İmplantlı çocuğun puanının sabit kalmasının başka bir nedeni de implantıyla yeterince duymuyor olması olabilir. Bu da kolayca çözülebilecek problemdir. Örneğin yanlış veya uygun olmayan konuşma işlemcisi ya da işlemcinin yanlış takılması buna neden olabilir. Böyle bir durumda uzman çocuğu gecikmeden Odyoloji Uzmanı'na göndermelidir.

MED[®]EL

MED-EL Worldwide Headquarters

Fürstenweg 77a, A-6020 Innsbruck, Austria

Tel: +43-512-28 88 89, Fax: +43-512-29 33 81

office@medel.com www.medel.com

MEDers

MEDers Medikal Sağlık Hiz.Ltd.Şti

Meşrutiyet Cad. Hatay Sok. No:24/4

06640 Kızılay - Ankara, TÜRKİYE

Tel: +90 312 424 1347, Fax: +90 312 419 68 77

office@meders.com.tr www.meders.com.tr